

Agnieszka Panasiewicz*

MOŻLIWOŚCI ROZWOJU UBEZPIECZEŃ EKOLOGICZNYCH W POLSCE NA TLE NIEMIECKIEGO RYNKU UBEZPIECZEŃ EKOLOGICZNYCH

Stale rozwijająca się działalność gospodarcza, znaczny postęp techniczno-technologiczny oraz dążenie człowieka do osiągnięcia coraz większych korzyści powodują pojawienie się coraz to nowszych, nieznanych wcześniej zagrożeń. Mogą one powodować szkody nie tylko w działalności człowieka, ale również osobowe i majątkowe. Do tego typu zagrożeń można zaliczyć m.in. katastrofy ekologiczne, skażenia środowiska, które coraz częściej pojawiają się na świecie. Zdarzenia te można określić mianem ryzyka środowiskowego. Ryzyko środowiskowe jest ryzykiem rodzajowym, na które składają się:

- ryzyko zdrowotne,
- ryzyko ekologiczne.

Obie kategorie (rodzaje) ryzyka dotyczą konsekwencji wystawienia człowieka i jego otoczenia na działalność niebezpiecznych czynników (np. chemicznych). Istotą ryzyka zdrowotnego jest fakt, że zanieczyszczenia środowiska mogą spowodować u człowieka różnorodne problemy zdrowotne. W przypadku ryzyka ekologicznego jego analiza koncentruje się na zagrożeniach samego ekosystemu, które to zagrożenia wpływają na bioróżnorodność roślin i zwierząt na określonym terytorium oraz na ich zdrowie, czyli na poziom jakości środowiska, naruszenie równowagi przyrodniczej [2, s. 168-169].

Jednocześnie człowiek stara się podejmować działania, których celem jest minimalizowanie powstających zagrożeń rodzajów ryzyka, które mogą mieć wpływ na prowadzoną przez niego działalność i na otaczające go środowisko. W sferze ochrony środowiska naturalnego pojawiają się w związku z tym nowe

* Katedra Zarządzania Jakością i Środowiskiem Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze.

instrumenty służące jego ochronie. Jednym z takich instrumentów są **ubezpieczenia ekologiczne**.

Ubezpieczenia ekologiczne to przeniesienie (w zamian za odpowiednią opłatę) na instytucję ubezpieczeniową odpowiedzialności cywilnej za ekologicznie niekorzystne skutki oddziaływań ekologicznych podmiotów te skutki powodujących [3, s. 323]. Określa się je również jako „zielone” polisy. W ostatnich latach stale wzrasta zainteresowanie tego rodzaju ubezpieczeniami. Wynika to głównie z tego, że wciąż zwiększa się liczba strat (zarówno osobowych, jak i majątkowych) powodowanych przez szkody ekologiczne. Większość krajów Europy Zachodniej już wprowadziło system tego rodzaju ubezpieczeń, w Polsce na razie można mówić o szczątkowym rynku ubezpieczeń ekologicznych. Jedynie nieliczni polscy ubezpieczyciele decydują się na poszerzenie oferty ubezpieczeniowej o „zielone” polisy. Wynika to głównie z braku zainteresowania tego rodzaju polisami ze strony zarówno firm ubezpieczeniowych, jak i przedsiębiorstw. Główną przyczyną małego zainteresowania takimi polisami jest to, iż są to ubezpieczenia bardzo drogie zarówno dla zakładów ubezpieczeń, jak i dla podmiotów gospodarczych. Jednak to właśnie głównie przedsiębiorstwa powinny być zainteresowane szybkim wprowadzeniem tego rodzaju ochrony ubezpieczeniowej. To one bowiem są głównymi sprawcami zanieczyszczeń, a w związku z tym, że liczba poszkodowanych może być duża, muszą się liczyć z możliwością wystąpienia dużej liczby roszczeń odszkodowawczych. To z kolei może stanowić duże ryzyko dla prowadzonej przez nie działalności. Jak na razie nie ma jednak na polskim rynku ubezpieczeniowym wypracowanych standardowych warunków ubezpieczenia tego rodzaju ryzyka, a na rynku ubezpieczeniowym ścierają się wpływy ubezpieczeniowego rynku niemieckiego i brytyjskiego [1, s. 75]. Ponadto należy zaznaczyć, że wprowadzenie tego rodzaju ubezpieczeń na szeroką skalę na ubezpieczeniowym rynku w Polsce jest nieuniknione i rynek ubezpieczeń ekologicznych może w Polsce powstać w stosunkowo krótkim czasie. Wprowadzając ubezpieczenia ekologiczne, firmy ubezpieczeniowe działające na naszym rynku powinny skorzystać z doświadczeń krajów sąsiednich, które tego rodzaju ubezpieczenia już wprowadziły. W ten sposób mogą ominąć wiele problemów, które można napotkać przy ich wprowadzaniu.

Ciekawy system ubezpieczeń ekologicznych wprowadzony został w Niemczech. Na obecny kształt ubezpieczeń ekologicznych funkcjonujących w Niemczech zasadniczy wpływ miały trzy akty prawne, a mianowicie:

- 1) niemiecki kodeks cywilny,
- 2) ustawa o gospodarce wodnej,
- 3) ustawa o odpowiedzialności za szkody w środowisku.

Przepisy niemieckiego kodeksu cywilnego w zasadzie nie regulują ogólnej podstawy odpowiedzialności obiektywnej w przypadku szkód wyrządzonych przez działalność związaną ze zwiększonym ryzykiem dla środowiska naturalnego. Odpowiedzialność w tym zakresie regulowana jest przez odrębne ustawy, które

zostały specjalnie w tym celu opracowane. Niemniej jednak odpowiednia interpretacja niektórych przepisów kodeksu cywilnego pozwala zastosować je również w sferze ochrony środowiska naturalnego. Chodzi tu głównie o zapisy paragrafu 823 kodeksu cywilnego (BGB). Odpowiednia interpretacja tego paragrafu pozwala na zastosowanie jego zapisu również w odniesieniu do komponentów środowiska naturalnego. Zgodnie z brzmieniem tego paragrafu naprawieniu podlegają szkody osobowe bądź szkody wynikające z naruszenia własności, które powstały w wyniku działania niezgodnego z prawem. Zakres normatywny obejmuje także wszelkie działania przedsiębiorstwa, które poprzez emisje naruszają obce dobra chronione prawem (ciało, zdrowie lub własność) i powodują szkody [5, s. 43].

Istotny wpływ na rozwój ubezpieczeń ekologicznych miało wprowadzenie w życie ustawy o gospodarce wodnej. Przepisy tej ustawy weszły w życie 1 marca 1960 r. i wprowadziły odpowiedzialność na zasadzie ryzyka:

- 1) osób, które zmieniają właściwości chemiczne, fizyczne lub biologiczne wody poprzez wprowadzenie do niej substancji szkodliwych,
- 2) właściciela instalacji produkującej, przetwarzającej, transportującej, składowej, usuwającej, z której takie substancje przedostają się do wód powierzchniowych w sposób inny niż normalny [7, s. 23].

Przepisy tej ustawy unormowały stan prawny w zakresie ochrony wód oraz wprowadziły odpowiedzialność na zasadzie ryzyka, która to odpowiedzialność obejmuje szkody osobowe, rzeczowe i majątkowe wywołane przez wodę. W odpowiedzi na wejście w życie ww. ustawy rozwinął się w Niemczech specjalny typ polis ekologicznych dotyczących zanieczyszczeń wody, powszechnie określanych jako „polisy wodne” (polisy te zostaną omówione w dalszej części).

Kolejną ustawą, której wprowadzenie w życie przyczyniło się do rozwoju systemu ubezpieczeń ekologicznych w Niemczech, jest ustawa o odpowiedzialności za szkody w środowisku. Jest ona powszechnie określana mianem ustawy o odpowiedzialności ekologicznej, a jej przepisy weszły w życie 1 stycznia 1991 r. Jest to ustawa, która w największym stopniu przyczyniła się do rozwoju rynku „zielonych” polis w Niemczech. Normuje ona odpowiedzialność na zasadzie ryzyka w zakresie szkód spowodowanych przez oddziaływanie na środowisko, przy czym odpowiedzialność ta ograniczona jest do właścicieli określonej grupy urządzeń. Grupa tych urządzeń wymieniona jest w załączniku nr 1 do tej ustawy. W załączniku tym wyszczególniono 96 typów urządzeń, co do których wymagane jest zezwolenie według niemieckiej ustawy federalnej o ochronie przed emisją (np. urządzenie do przemiany chemicznej). Artykuł 19 ustawy o odpowiedzialności ekologicznej zobowiązuje osoby władające instalacjami wymienionymi w załączniku nr 1 do zabezpieczenia wyrównania szkody spowodowanej w wyniku prowadzonej przez nich działalności. Zgodnie z przepisami zabezpieczenie to może mieć postać:

- umowy ubezpieczenia z firmą ubezpieczeniową, która uzyskała licencję świadczenia usług w obrębie ustawy,

- gwarancji przejścia wierzytelności przez rząd federalny lub związkowy,
- gwarancji przejścia wierzytelności przez upoważnioną instytucję finansową lub ustanowienia przez nią zabezpieczenia finansowego, które w skutkach będzie podobne do umowy ubezpieczenia [7, s. 24].

Jednocześnie art. 19 ustawy przewiduje, że właściwy organ może zakazać prowadzenia dalszej działalności zakładu, jeśli nie zawarł on wymaganej umowy ubezpieczenia lub nie złożył dokumentu poświadczającego posiadanie innego wymaganego zabezpieczenia finansowego. Jak już wspomniano, jedną z form takiego zabezpieczenia są ubezpieczenia i jest to zarazem zabezpieczenie najbardziej popularne głównie dlatego, że jest najłatwiejsze do uzyskania.

Ubezpieczenie od odpowiedzialności za szkody spowodowane zanieczyszczeniami są oferowane w Niemczech (podobnie jak i w innych krajach) w ramach:

- ogólnej polisy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, jako dodatkowa opcja do wykupienia,
- specjalnych polis ubezpieczenia ryzyka wyrządzenia szkody w środowisku.

W przypadku ubezpieczeń ekologicznych oferowanych w ramach ogólnej polisy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej ogólne warunki ubezpieczenia zostały wspólnie uzgodnione przez firmy ubezpieczeniowe i ich klientów. Są to ubezpieczenia o ograniczonym zakresie. Zabezpieczają przed odpowiedzialnością cywilną, jaką ubezpieczony podmiot może ponosić w związku ze szkodą osobową i majątkową. Są to więc ubezpieczenia wyłącznie o charakterze osobowym i majątkowym, nie pokrywają szkód wyrządzonych w samym środowisku naturalnym. Ponadto z kompensaty wyłączona jest szkoda majątkowa spowodowana przez stopniowe oddziaływanie temperatury, gazów, wilgoci, sadzy, pyłu, przez promieniowanie, radiację i jonizację. Wyłączeniu podlegają również szkody zawinione przez ubezpieczonego [7, s. 23]. Umowa ubezpieczenia nie obejmuje ponadto szkód, które wystąpiły przed rozpoczęciem obowiązywania umowy, natomiast po rozwiązaniu umowy udzielana jest ochrona ubezpieczeniowa dla roszczeń zgłoszonych w okresie trzech lat od momentu rozwiązania umowy, ale pod warunkiem, że szkoda wystąpiła w okresie ubezpieczenia, ale nie ujawniła się do momentu rozwiązania umowy ubezpieczenia.

Znacznemu ograniczeniu podlegają koszty pokrywane z tego ubezpieczenia, a mianowicie:

- 1) nie są pokrywane koszty sądowe,
- 2) koszty rekultywacji podlegają kompensacji tylko w takim zakresie, w jakim były konieczne dla uniknięcia lub zminimalizowania szkody [7, s. 23].

Suma gwarancyjna ustalana jest z reguły dla szkód osobowych, majątkowych i rzeczowych łącznie. Istnieje również możliwość ustalenia odrębnej sumy gwarancyjnej dla szkód osobowych z jednej strony i dla szkód majątkowych i rzeczowych z drugiej. Wysokość sumy gwarancyjnej uzależniona jest od rodzaju i wielkości ubezpieczającego się przedsiębiorstwa.

Jeżeli chodzi o czasowy zakres ochrony, to początkowo na potrzeby „zielonych” polis zdefiniowano pojęcie „szkodliwego zdarzenia”. Rozumiano przez nie moment, w którym po raz pierwszy ciało lub majątek osoby trzeciej stały się obiektem szkodliwego oddziaływania. Jednak w latach dziewięćdziesiątych definicję tę zastąpiono „wypadkiem ubezpieczeniowym”, który określono jako sprawdzalne pierwsze ujawnienie szkody na osobie lub mieniu przez poszkodowanego, inną osobę trzecią lub ubezpieczającego. Przyczyną wprowadzenia zmian był fakt, że w przeszłości praktyka pokazała, iż definicja zdarzenia powodującego szkody staje się problematyczna, gdy szkoda zostanie zgłoszona po dłuższym czasie. Koncepcja „ujawnienia się szkody” umożliwia jednoznaczne czasowe przyporządkowanie wypadku ubezpieczeniowego [5, s. 48].

Poza ubezpieczeniami ekologicznymi zawieranymi w ramach ogólnej polisy OC niemieckie firmy ubezpieczeniowe oferują również specjalne odrębne ubezpieczenia ekologiczne. Jako pierwsze na rynku pojawiły się tzw. „polisy wodne”. Polisy te zostały wprowadzone przez firmy ubezpieczeniowe w odpowiedzi na wejście w życie przepisów ustawy o gospodarce wodnej, która znacznie zaostrzyła odpowiedzialność za zanieczyszczanie wód. Charakterystyczne cechy tych polis są następujące:

- dotyczą one wyodrębnionego komponentu środowiska (wody),
- ubezpieczone ryzyko związane jest ze ściśle określoną instalacją,
- ubezpieczeniem objęto szkodę wyrządzoną w majątku własnym podmiotu ubezpieczonego (nie dotyczy ubezpieczonej instalacji), przy zastosowaniu odpowiedniego potrącenia,
- szerokie pokrycie mają koszty rekultywacji (włączono do nich koszty odbudowy budynków),
- kompensacja nie wchodzi w grę w przypadku świadomego naruszenia przepisów ustawowych i administracyjnych, nawet jeśli wyrządzenie szkody nie było zamiarem ubezpieczonego [7, s. 24].

„Polisy wodne” cieszyły się początkowo bardzo dużym zainteresowaniem ze strony zarówno firm ubezpieczeniowych, jak i samych przedsiębiorstw. Sytuacja zmieniła się w latach osiemdziesiątych. Wtedy to zupełnie nieoczekiwanie dla firm ubezpieczeniowych pojawiła się bardzo duża liczba roszczeń odszkodowawczych. Roszczenia te związane były z wykorzystywaniem w latach pięćdziesiątych przez przemysł takich substancji, jak: metylene chlorine, tetrachloroethylene (środki do czyszczenia), które to wówczas uważane były za całkowicie bezpieczne. W latach osiemdziesiątych odkryto, że środki te powodują poważne schorzenia wątroby, a ponadto są nierozkładalne, o silnych właściwościach penetrujących (nawet podłogi betonowe). Jednocześnie ustalono, że spora ilość tych środków przedostała się do wód podziemnych. W następstwie tego wprowadzono bardzo surowe standardy koncentracji tych środków w glebie i wodzie, a to z kolei uruchomiło bardzo kosztowny front robót rekultywacyjnych i zabiegów odkazających. Sytuacja ta

wywołała ogromne zaniepokojenie wśród firm ubezpieczeniowych i spore zamieszanie na niemieckim rynku ubezpieczeniowym [7, s. 24].

Do powstania specjalnych polis ubezpieczenia ekologicznego przyczyniła się również ustawa o odpowiedzialności za szkody w środowisku. Zgodnie z wymogami tej ustawy podmioty gospodarcze wykorzystujące urządzenia wymienione w załączniku nr 1 do tej ustawy zobowiązane są do posiadania zabezpieczenia wyrównania szkody spowodowanej przez prowadzoną przez nich działalność. Jednym z takich zabezpieczeń mogą być ubezpieczenia, stąd też odrębne umowy ubezpieczeń ekologicznych w Niemczech stworzono dla użytkowników urządzeń stanowiących potencjalne zagrożenie dla środowiska. Jest to model blokowy ubezpieczenia (BBR), który został przez niemieckie firmy ubezpieczeniowe wprowadzony w 1993 roku. Model ten został opracowany przez Stowarzyszenie Ubezpieczycieli Niemieckich i zaakceptowany przez Federalne Biuro Nadzoru. Ubezpieczenie to polega na tym, że w siedmiu blokach wyszczególnione są rodzaje ryzyka związane z używaniem określonych zbiorników, urządzeń (np. odprowadzających ścieki). Tak więc na przykład w bloku pierwszym znalazły się zbiorniki oleju opałowego, urządzenia do składowania chemikaliów, które mogą stanowić zagrożenie dla zbiorników wodnych. W bloku drugim wyszczególnione zostały zbiorniki wymienione w załączniku 1 ustawy o odpowiedzialności za szkody w środowisku. Ostatni blok, siódmy, stanowi podstawowe zabezpieczenie dla każdego przedsiębiorstwa. Przez ogólne ryzyko szkód w środowisku rozumie się np. ryzyko wyrządzenia szkód w środowisku na skutek pożaru w przedsiębiorstwie [6, s. 184]. Koncepcja ta umożliwia dopasowanie zakresu ochrony do potrzeb klientów oraz stwarzanego przez prowadzoną działalność ryzyka, jak również dopasowanie w odpowiedni sposób składki ubezpieczenia (im niższy numer bloku, tym wyższa składka ubezpieczenia). Ochroną ubezpieczeniową objęte są roszczenia za szkody spowodowane zdarzeniami, których podmiot ubezpieczony nie był w stanie przewidzieć lub też uniknąć. Z ochrony ubezpieczeniowej wyłączone są natomiast szkody, które wystąpiły przed zawarciem umowy ubezpieczenia, oraz szkody wyrządzone w mieniu ubezpieczonego podmiotu.

W Polsce, jak już wspomniano, można w zasadzie mówić jedynie o szczątkowym rynku ubezpieczeń ekologicznych. Ubezpieczenia oferowane przez firmy ubezpieczeniowe nie obejmują szkód wyrządzanych w środowisku naturalnym (np. ubezpieczenia majątkowe obejmują swym zakresem ubezpieczenia mienia od ognia i innych zdarzeń losowych, bez uwzględnienia ochroną ubezpieczeniową szkód o charakterze ekologicznym powstałych w wyniku działania ubezpieczającego się podmiotu). Jednak należy zaznaczyć, że problem ten powinien zostać w niedługim czasie rozwiązany, ponieważ zmiany w polskim ustawodawstwie idą w kierunku zwiększenia odpowiedzialności podmiotów będących sprawcami zanieczyszczeń środowiska (Prawo ochrony środowiska, Prawo ubezpieczeniowe, zapisy II Polityki ekologicznej państwa umożliwiają zasto-

sowanie ubezpieczeń ekologicznych jako kolejnego instrumentu stosowanego w ochronie środowiska) [4, s. 91]. Obecnie funkcjonują w Polsce dwa rodzaje obowiązkowych ubezpieczeń od odpowiedzialności cywilnej, które dotyczą również szkód ekologicznych. Są to:

- 1) obowiązkowe ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej podmiotu wykorzystującego energię atomową w celach pokojowych,
- 2) obowiązkowe ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej armatorów za zanieczyszczenia olejowe mórz.

Ponadto na niewielką skalę Stu ERGO Hestia SA, „Warta” oraz PZU SA ubezpieczają od zanieczyszczeń środowiska Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo. Oba rodzaje ubezpieczeń zostały w Polsce wprowadzone w związku z podpisaniem przez Polskę międzynarodowych konwencji, a mianowicie:

- Konwencji wiedeńskiej z 1963 r. (jej przepisy weszły w życie w 1977 r.) o odpowiedzialności związanej z wykorzystywaniem energii atomowej, która to konwencja zobowiązała kraje przystępujące do niej do wprowadzenia ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej za szkody jądrowe. Polska podpisała tę konwencję w 1990 r.
- Konwencji o odpowiedzialności cywilnej za szkody spowodowane zanieczyszczeniami mórz olejami, sporządzonej w Brukseli 29 listopada 1969 r. i zmienionej Protokołem z Londynu w 1992 r. Konwencja ta nałożyła odpowiedzialność na właścicieli statków za zanieczyszczenia spowodowane przez zanieczyszczenie olejami, które wyciekły lub w inny sposób wydostały się ze statku przewożącego oleje. Jednocześnie nałóżono na właściciela statku przewożącego oleje obowiązek posiadania ubezpieczenia OC od zanieczyszczeń olejowych mórz.

Obowiązkowe ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej podmiotu wykorzystującego energię atomową w celach pokojowych prowadzone jest przez PZU SA. W myśl polskiego prawa wszelka działalność związana z pokojowym wykorzystaniem energii atomowej wymaga uzyskania odpowiedniej licencji, a podmiot, który ją uzyskuje, zobowiązany jest do zawarcia takiego ubezpieczenia. W przypadku drugiego ubezpieczenia polskie prawo przewiduje, że właściciel statku, którym przewożone jest luzem więcej niż 2000 ton oleju, zobowiązany jest do posiadania zabezpieczenia finansowego odpowiedzialności za szkodę spowodowaną zanieczyszczeniem morza olejem. Zabezpieczeniem takim jest stosowne ubezpieczenie. Ponadto musi być ono dodatkowo stwierdzone odpowiednim certyfikatem, wydawanym przez dyrektora urzędu morskiego.

Rynek ubezpieczeń morskich jest zdominowany przez trzy firmy ubezpieczeniowe:

- Powszechny Zakład Ubezpieczeń SA, który w swej ofercie posiada ubezpieczenie statków morskich (w tym m.in. ubezpieczenie CASCO jednostek żegluga morskiej i portowej, ubezpieczenie OC armatora z tytułu eksploatacji jednostek pływających oraz platform wiertniczych, ubezpieczenie NW człon-

ków załóg jednostek pływających). Armator statku może zawrzeć ubezpieczenie na indywidualnych warunkach dostosowanych do jego potrzeb [8].

- Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji Warta SA, które oferuje ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej armatorów jednostek pływających, obejmujące odpowiedzialność cywilną armatorów związaną z eksploatacją jednostek pływających [9].
- STU Ergo Hestia SA, która oferuje ubezpieczenie OC armatora przeznaczone dla armatorów statków morskich. Jego przedmiotem jest odpowiedzialność cywilna armatora statku morskiego za szkody w mieniu lub na osobie wyrządzone osobom trzecim oraz niektóre nadzwyczajne wydatki związane z uprawianiem żeglugi [10].

Jak wynika z powyższego, na razie na naszym rynku funkcjonują jedynie dwa ubezpieczenia dotyczące szkód ekologicznych. Jest to oczywiście stanowczo za mało. Polskie firmy ubezpieczeniowe winny wzorem innych firm zachodnich rozszerzyć asortyment swojego działania o ubezpieczenia ekologiczne. Z podjęcia takich działań powinny odnieść korzyści zarówno firmy ubezpieczeniowe (poszerzając zakres świadczonych usług, mogą zyskać nowych klientów), jak i podmioty gospodarcze, które w ten sposób będą mogły zmniejszyć ryzyko prowadzonej działalności. W związku z tym wprowadzenie na szeroką skalę systemu ubezpieczeń ekologicznych w naszym kraju jest nieuniknione. Polska jest w tej dogodnej sytuacji, że może przy określaniu pożądanych rozwiązań wykorzystać doświadczenia krajów, w których system takich ubezpieczeń został już wprowadzony. Ponadto tego rodzaju ubezpieczenia muszą być wprowadzane nie nagle, lecz stopniowo, aby nie wywołało to fali bankructw firm ubezpieczeniowych.

Literatura

- [1] Borsuk W., *Ubezpieczenia ekologiczne*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 1998 nr 7-8.
- [2] Borys T., Panasiewicz A., *Metodyka zarządzania ryzykiem ekologicznym*, „Taksonomia 9. Klasyfikacja i analiza danych – teoria i zastosowania”, red. K. Jajuga, M. Walesiak, AE, Wrocław 2002.
- [3] Fiedor B., Czaja S., Graczyk A., Jakubczyk Z., *Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002.
- [4] Fiedor B., Graczyk A., *Ogólne podstawy ubezpieczalności odpowiedzialności cywilnej za szkody ekologiczne*, [w:] *Instrumenty rynkowe w ochronie środowiska*, red. S. Czaja, Jugowice – Wrocław 2002.
- [5] Henneboehl A., *Regulacja prawna odpowiedzialności za szkody wyrządzone w środowisku i jej ubezpieczenie w Niemczech*, „Prawo Asekuracyjne” 1998 nr 1.
- [6] Maśniak D., *Ubezpieczenia ekologiczne*, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2003.
- [7] *Ubezpieczenia ekologiczne w Polsce. Propozycje rozwiązań prawnych i organizacyjnych*. Praca pod kier. W. Michny, Warszawa 1995 (materiał powielony WSUiB).
- [8] www.pzu.pl
- [9] www.warta.pl
- [10] www.Ergohestia.pl

POSSIBILITIES OF THE ENVIRONMENTAL INSURANCE DEVELOPMENT IN POLAND ON THE BACKGROUND OF GERMAN ENVIRONMENTAL INSURANCE

Summary

The business is still developing and also the aspiration of people to aim more and more benefits give the occasion to set a number of the new impendences – particularly those unknown till now. They can cause different damages not only in field of the people activity but also in the personal and financial area.

That is why the new instruments are implemented in all the environment area worldwide. Among those instruments the most popular is the environmental insurance. This kind of insurance function in a number of countries, in Poland we can say about the first phase of development. The implementation of this kind of insurance in Poland in the wide-spread scale is inevitable, so Poland can use the experience of the other countries, which implemented the environmental insurance much more earlier – e.g. Germany.